

Predikan 9 september i Abrahamsbergskyrkan

Temat är Enheten i Kristus; Fjortonde söndagen efter trefaldighet

Lars Ingelstam

Evangelietext Luk 22:24-27

Sedan kom de att tvista om vilken av dem som skulle anses vara den störste.

Då sade han till dem: ”Kungarna uppträder som herrar över sina folk, och de som har makten låter kalla sig folkets välgörare.

Men med er är det annorlunda: den störste bland er skall vara som den yngste, och den som är ledare skall vara som tjänaren.

Vem är störst, den som ligger till bords eller den som betjänar honom? Är det inte den som ligger till bords? Men jag är mitt ibland er som er tjänare.”

Jag nämnde för en god vän att jag skulle predika i dag över den här texten. ”Du – den är ju verkligen samhällsomstörtande!” var hans kommentar. Och det stämmer: att vända upp och ner på maktordningen i samhället, det är inte småsaker!

Men bakgrunden är speciell. Den korta texten ingår i ett sammanhang där Jesus börjar ta avsked av sina lärjungar. Han skickar med dem tankar och riktlinjer för hur de skall göra när han är död, tillbaka hos Fadern, som det också heter. Lärjungarna har helt enkelt kommit i gräl om vem som är högst, troligen med tanke på vem som skulle leda verksamheten när Jesus själv är borta. Mot den bakgrunden är förmaningarna från Jesus väldigt skarpa i sak. Det han säger är att relationerna mellan lärjungarna inte skall bygga på status, makt och tvångsmedel, utan på en vilja att tjäna varandra. Han kunde säkert ha tagit i värre: ”har ni ingenting begripit om vad jag lärt er om människors lika värde och att man inte framhäva sig själv?” Men kanske är det just den stillsamma tonen som gör det här avsnittet av alla ord i Bibeln till ett av de som mest inspirerat till både samhällsförändring och församlingsförnyelse.

Det är stora perspektiv och väldiga utmaningar. Men jag vill börja i en annan ände: här hos oss. Vi utgör en gudstjänstfirande församling här i Abrahamsbergskyrkan. I den finns många olika olika människor. Några bor (bokstavligen) i kungens slott, andra på anspråkslösa gruppboenden i förorten. Några har nått positioner som professorer och experter, medan andra inte ens gått ut vanlig grundskola. Här finns lärare och elever, socialarbetare och klienter, rullstolsbundna och elitidrottare. Vi har några medlemmar som fattar stora beslut i riksdag och ämbetsverk, medan andra har jämnt schå med att bestämma vilka skor de skall ta på sig på morgonen. Här finns osannolikt musikbegåvade personer, men också de som inte kan ta en ren ters men glatt sjunger med i psalmerna ändå. Och här möts alla, vi ser varandra i ögonen och inser att ingen bör kan upphöja sig som viktigare eller värdefullare än någon annan. De som har möjlighet tar med självklarhet del i arbetsuppgifterna: från att torka golvet i köket till att tjäna i nattvarden. Jag vill inte ett ögonblick förneka att även här kan finnas drag av snorkighet, kottierier eller till och med maktlystnad. Men det *är* en stor glädje att få tillhöra ett sammanhang, en sammanslutning av människor som kan hålla upp den här texten från Lukas evangelium som en spegel framför sig – och utan att skämmas ögonen ur sig kunna säga att så här som Jesus säger, lite åt det hållet är det faktiskt bland oss. En god församling där den störste faktiskt är som den yngste.

OK det finns mer att säga om vår församling och om andra församlingar: både uppbyggligt och kritiskt, och jag återkommer till båda.

Jesus talar till kretsen av sina närmaste lärjungar, och han håller på att ta avsked av dem. Den mest direkta tolkningen är att han undervisar om hur de skulle vara när han själv är borta: hur de borde tänka på varandra och på ledarskap och status i det som skulle bli de första kristna församlingarna. Men precis som många andra delar i Jesus förkunnelse, har också de här orden en mera genomträngande avsikt. Texten har i varje fall använts och inspirerat synen på människor och makt ute i samhället, inte bara i kyrkan, i över 2000 år. Är det meningen att vi skall gå vidare och tänka att också att också kungarna – eller vår tids pampar – borde ändra på sig. Vad gör vi av påståendet att folkens verkliga välgörare inte är de som upphöjer sig och gottar sig åt sin makt?

Det är ju nämligen inte självklart att man skall dra några som helst slutsatser av detta för samhället i stort. Martin Luther, som ju förtjänar beundran för mycket, föreskrev för sina trogna att kungar och politiska makthavare hörde, som han sade, till ett annat ”regemente”. Dom borde man lyda. Det hade säkert någon betydelse att Luther själv tyckte att han behövde hjälp av furstar – kungar och andra makthavare – i norra Europa för att kunna pressa tillbaka påven och den katolska makthierarkin. Luthers ställningstagande har betytt mycket i vår del av världen, bland annat att vi har fått leva med ett statskyrkosystem i nästan 500 år. Med all respekt för andra delar av den lutherska traditionen så blir det inte så lite konstigt att kungarnas och maktens logik skall tryckas på kyrkan – snarare är tvärtom.

Jag tycker inte att det är svårt att se att det som Jesus här säger till sina lärjungar *också* innebär en maktkritik: en udd riktad mot världen, kungarna, hjältarna, de som kallar sig välgörare (*evergetès* på grekiska). ”De som har makten kallar sig folkets välgörare” det är inte en uppmaning till respekt och lydnad utan till uppror och förändring. ”Den som vill vara stor bland er skall vara de andras tjänare” står det i parallelltexterna i Matteus och Markus evangelier. Både maktkritiken och den upp-och-ner-vända ordningen har inspirerat till arbete i samhället.

Demokrati är en ordning som räknar anor från Grekland. Där omfattade den endast vuxna män som inte var slavar, och inget tyder på att de första kristna var särskilt imponerade av den statsformen. Men dagens demokrati, med alla sina brister, är annorlunda. Från 1900-talets början börjar demokrati gälla alla människor i ett samhälle. Vi ser numera demokrati inte bara som föreskrifter för politiken utan som en livsform. ”... ett sätt att leva tillsammans som karakteriseras av värden som jämlikhet och frihet samt förståelse, solidaritet, tolerans, tillit och ömsesidig respekt (NE).”

För nu nära 80 år sedan lanserades i svensk politik tanken på folkhemmet. Ordet vann spridning sedan det använts av den socialdemokratiske ledaren Per Albin Hansson i en riksdagsdebatt i januari 1928 för att beskriva det av socialdemokratin eftersträfvade samhället. Detta skulle åstadkommas genom "nedbrytande av alla sociala och ekonomiska skrankor, som nu skiljer medborgarna i privilegierade och tillbakasatta, i härskande och beroende, i rika och fattiga, besuttna och utarmade, plundrade och utplundrare". ..”Det goda hemmet känner inga kelgrisar och inga styvbarn. Där ser icke den ene ner på den andre, där försöker ingen skaffa sig fördelar på den andres bekostnad... Där råder likhet, omtanke, samarbete, hjälpsamhet.” Ordet folkhem hade dock tidigare använts av bondepolitikern Alfred Petersson i Påboda, statsvetaren och högerpolitikern Rudolf Kjellén och unglyrkorörelsens ledare Manfred Björkquist. Heder åt den lutheranen! Han riktade den bibliska udden åt rätt håll.

Vi hör ofta talas om *kristna värden*, som borde främjas i samhället och politiken. Det är ibland riktigt konstiga saker vi får höra, som varken stämmer med kärlekens budskap från Jesus eller med vad ett hederligt bibelstudium skulle komma fram till. Men här, i de maningar som ges av Jesus till sina lärjungar, läggs det fast ett kristet värde som står sig genom århundradena. Att tjänst är grunden till uppskattning, att makten måste ifrågasättas och att alla människor, oberoende av talanger och samhällsställning, har samma värde i gemenskapen. Dessa kristna värden har inspirerat till demokrati, kvinnorörelse, folkhemmet, sociallagstiftning, kampen för mänskliga rättigheter, utvecklingsbistånd och en lång rad andra saker. De värdena är inget som som vi kristna har monopol på eller särskilt kan yvas över (det vore att grymt missförstå texten). Men inspirationen och kallelsen finns där, och jag hoppas att utmaningen aldrig släpper. Det sant kristna värdet att de sista egentligen är de första måste ständigt erövrats på nytt. Demokrati, jämlikhet och mänskliga rättigheter är färskvaror som ständigt måste tillverkas om och om igen. Här i Bibeln, bland annat i Lukas 22, har vi verktygen och riktningen.

”Den som vill vara stor bland er skall vara de andras tjänare”. Något lurigt ligger det nog här i alla fall. Om man är riktigt tjänstvillig och dessutom enormt ödmjuk kan man erövra förstaplatsen i församlingen och kanske i samhället. Kan vi få en tävling i ödmjukhet och andra kristna dygder och en statusordning byggd på sådant i stället? Omöjligt är det väl inte: jag har själv några konstiga minnen från juniortiden att det gällde att visa sig mest förkrossad över synd och brist för att vinna kamraternas och ledarnas uppskattning. Det förekommer nog fortfarande i olika former. Vi finner ständigt metoder att söka status och vinna övertag över andra människor. Till och med den kristna församlingens vanor och strukturer kan ge instrument för sådana dumheter.

Ute i samhället, offentligheten, politiken tycks ödmjukhet då och då dyka upp som något fint och bra. Det är nog inte bara jag som drar på mun när man hör sådant som ”inför den här frågan måste man visa stor ödmjukhet”, i synnerhet när den kommer från högt uppsatta politiker som inte normalt verkar ha ödmjukhet som sin bästa gren (det är kanske ett par kända svenska politiker som det ligger särskilt nära till hands att tänka på, men man skall inte namnge dem från predikstolen).

Men återigen: motmedlet till även sådant status och härskartänkande – att hänga på sig ödmjukhet som en medalj – finner vi i texten: den störste bland er skall vara som den yngste, och den som är ledare skall vara som tjänaren. Den är en spegel som visar även den skrytsamt ödmjuka vad han håller på med; Jesus orden rycker undan mattan för alla piedestaler, allt som kan resa anspråk på makt och status, och ersätter dem med respekt för människan, maningen att ”tjäna dem som behöver dina tjänster!”

Men till slut: det kan ju också ligga något deprimerande i denna jämlikhetstanke. Blir det inte en smula Jantelagen över Lukasevangeliet: ”Du skall inte tro att du är något, du skall inte tro att du kan lära oss något.” Jämlikhetens princip har onekligen ibland drivits i en konstig riktning. Några poeter som var moderna i mitten av 1900-talet skrev alla texter med liten bokstav för att inte något bokstav skulle tro att den var något förmer än andra...

Skall man aldrig få vara glad och belåten över att man lyckats bra eller har utträttat något viktigt? Jovisst. Här kommer oss återigen texten och den goda teologin till hjälp, men också samhällsvetenskapen. All status och all makt bygger på ständiga jämförelser. Jag är finare än

du och jag har mer att säga till om än vad du har. Det är vad författaren Lars Ahlin kallade *komparativens förbannelse*.

En framtående brittisk ekonom, Richard Layard, bestämde sig för ett par år sedan att forska fram vad som gjorde människor lyckliga (*Happiness. Lessons from a New Science*. 2006). Det mesta han kom fram till förvånar inte. Bland annat visar han att pengar inte betyder lycka för den som redan har det någorlunda gott ställt. Men en sak som tycks ha förvånat även Layard var att människor som utsätts för ständiga jämförelser blir mindre lyckliga än de som slipper detta. Hans råd för ett lyckligt liv blir: jämför dig inte hela tiden med andra, i synnerhet inte med den som har det bättre.

Den tyske prästen Dietrich Bonhoeffer, som fortfarande är en stor inspiration för mig och jag vet flera i församlingen, bekymrade sig över att den kristna förkunnelsen så ofta betonade synd, brist och svaghet. Detta har sin plats menade Bonhoeffer, men att "det inte är vid våra möjligheters gräns utan mitt i livet, som man måste känna igen Gud; nu medan vi lever och inte först när vi skall dö; medan vi är friska och starka inte först i lidandet; mitt uppe i vår gärning och inte först i synden". Man får inte skämma ut människorna, utan föreslå dem att möta Gud på deras starkaste punkt, säger Bonhoeffer.

Och här är vi tillbaka till det verkligt centrala i den nya ordning som Jesus tecknar i de korta orden i Lukasevangeliet. Han talar till sina lärjungar. De känner honom och han känner dem. Han manar dem att ta vara på varandra och vara människorna till tjänst. Han ser dem och litar på att de förstår. Han vet att de kommer att misslyckas, men de kommer aldrig att glömma vad han sade till dem och att han litade på dem. Så är det också med oss. Jesus har talat till oss. Vi har hört hans ord. Vi vet att han har sett oss. Han vet och vi vet att vi kommer att klanta till det många gånger. Men han litar på oss. "Jag är mitt ibland eder som tjänare". Så var det då, och så är det nu.

Amen